

DE GEMEENTE GRONINGEN ALS BODEMVERVUILER

Henk van Zon

Sommige lezers zullen zich misschien verbazen over een historisch verhaal in een nummer over actuele problemen, lijkt het niet erg veel op het ophalen van oude koeien? Heeft het enig belang voor het heden om te lezen over misstanden of misstappen in het verleden? Twee argumenten pleiten tegen deze gedachtengang. Het eerste is een verwijzing naar de maatschappelijke context waarin verkeerde ontwikkelingen konden plaatsvinden.

Hiertoe reken ik ook de mentaliteit waarmee men problemen als vervuiling benaderde. Wellicht kunnen we in het gedrag van onze voorouders elementen waarnemen die aan onze eigen tijd doen denken. Het verleden kan ons aldus een spiegel voorhouden. Het kijken hierin is zeker geen ijdel gebaar als het leidt tot een beter inzicht in de huidige omstandigheden. De tweede overweging bestaat uit het feit dat allerlei soms eeuwenoude verontreinigingen nu nog te bespeuren zijn. Het is dan op zijn minst interessant om te weten wat destijds op het land of in het water is gestort en waarom en hoe dat gebeurde. In deze bijdrage zal vooral bij dit tweede aspect worden stilgestaan. De invloed van de stad Groningen staat hierin centraal, omdat hier de grootste concentratie van mensen in het noorden van ons land werd aangetroffen. Hier mocht men dus ook de grootste productie van metaalindustrieel afval verwachten.

In zekere zin doen we de stadgers van vroeger onrecht door de speciale aandacht voor hun activiteiten. Van gemeentewege werd hier juist veel zorg besteed aan de verwerking van huis- en straatvuil, waardoor men verhoudingsgewijs minder afval overhield. Andere steden in ons land hadden hun zaken minder of helemaal niet geregeld. Het te Groningen opgehaalde vaste vuilnis werd na sortering zoveel mogelijk vermengd met menselijke uitwerpselen en tot compost verwerkt. Deze werd vooral in de Veenkoloniën gebruikt ter bemesting van de afgeveende gronden. De sortering (met de hand!) kon nooit volledig zijn, zodat er in de compost allerlei ongewenste materialen werden aangetroffen. Deze kunnen we nu nog terugvinden op net gerooide aardappelpercelen. In het midden van de vorige eeuw schakelde men voor de verwarming van huizen van turf op steenkool over. In de

hardas kwamen daardoor steeds meer sintels, die niet volledig uit het afval konden worden verwijderd. Zij werden echter evenmin gekomposteerd en gaven de gebruikers veel overlast. In Groningen vond de omschakeling op steenkool aan het eind van de vorige eeuw plaats. In die tijd werden er ook klachten vernomen over ongerechtigheden in de stadsmest. In 1891 klaagden Veenkoloniale boeren zelfs over vergiftiging van vee dat had gegraasd op met compost bemeste weilanden. Door de gemeente werd toegegeven dat dit mogelijk was. Het was echter niet te vermijden, omdat nooit alle rommel kon worden uitgesorteerd. In 1894 maakte de landbouwvereniging 'Musselkanaal en omstreken' aanmerkingen over de vele 'steenen, hout, enz.' in de mest. In het begin van deze eeuw werd de sortering met meer zorg verricht en verminderden de klachten van gebruikers.

Dumpen van afval, een gangbare praktijk

De hier beschreven omstandigheden betekenden een vorm van bodemverontreiniging die een onbedoeld

uitvoelisel was van een overigens toe te juichen uitgangspunt: het nuttig gebruik van vuilnis. Hier trof de gemeente weinig blaam. Anders was dit bij het opzettelijk storten van onbruikbaar afval, een handelwijze waaraan vrijwel alle grote gemeenten in ons land zich bezondigden. Steden in het westen en midden van ons land zaten opgescheept met grote hoeveelheden onbrandbaar en waardeloos materiaal, dat zij toch op een of andere manier moesten zien kwijt te raken. Een van de meest voor de hand liggende 'methodes' bestond uit het afvoeren naar moerassen, drassige terreinen of ondiepe wateren. Het plan van het begin van deze eeuw om het Naardermeer met Amsterdams vuilnis te dempen is algemeen bekend. Dit was echter een uitzonderlijk voornemen. Al vele jaren werd vuil uit de hoofdstad vervoerd naar gebieden bij Oostzaan en Landsmeer, later ook bij IJpendam en Aalsmeer.

Aan het eind van de jaren twintig werd bovendien vuilnis afgevoerd naar uitgeveende gronden van de Veenderij-Maatschappij bij Zunderdorp. Rond 1980 werden deze landelijk bekend als de stortplaats in de Volgermeerpolder, waar een vervuiling zonder weer-

Groninger huishout onder de pluggen in het Friesche Veen

ga werd gekonstateerd. De samenstelling van het vuil was in de loop der jaren veranderd, de houding der betrokkenen niet.

Stortplaats Friesche Veen

Ondanks de zorgvuldige verwerking van het vuilnis te Groningen bleef men ook hier met waardeloos afval zitten. In het *Verslag van de toestand der Gemeente Groningen* over 1902 werd hiervan voor het eerst melding gemaakt. De gemeente maakte zich er van af op een wijze die wij nu ook nog kennen: het werd tegen betaling aan een vervoerder (in dit geval een schipper) meegegeven. Deze moest maar zien waar en hoe hij het kwijt raakte. In het verslag werd slechts opgemerkt dat dit afval door de schipper *'naar elders'* werd vervoerd. Eerst in 1933 werd deze vage plaatsaanduiding nader omschreven. Toen werd geschreven dat het *'waardeloze blik en oud ijzer'* sedert jaren in het landgoed het Friesche Veen, een watergebied tussen Paterwolde en Haren, werd gestort. Dit gebeurde tegen de dijk in de zuidoostelijke hoek van de plas. We mogen aannemen dat dit al vanaf het begin van deze eeuw plaatsvond. Voor de gemeente was dit een zeer aantrekkelijke regeling. Niet zij was verantwoordelijk voor het storten, maar de schipper. De eigenaren van het landgoed konden eveneens tevreden zijn, omdat met het vuil een nieuw voorland voor de ringdijk werd gekreërd. Overstromingen werden hierdoor voorkomen. Anderen waren minder verheugd. Sinds het begin van de eeuw was het gebied in trek bij vissers en andere recreanten. Zij konden weinig ondernemen tegen het storten van vuil, omdat het om partikulier terrein ging.

Rond 1930 liep de gemeentelijke compostmakerij ten einde en zocht men naar mogelijkheden om de te verwachten grote hoeveelheden vuilnis kwijt te raken. Uitgangspunt was dat dit op de voor de stad *'meest voordelige'* wijze diende te gebeuren. In nota's uit 1929 en 1931 werd een gedeelte van het Foxholstermeer als stortterrein voorgesteld. De beschikbare 35 ha zouden voor 25 jaar toereikend zijn. In 1930 waren er contacten met eigenaren van dal- en heidegronden in de omgeving van Norg. Hier zou het vuil als meststof kunnen dienen. In 1933 werden weer andere mogelijkheden overwogen. Men dacht over afvoer naar de polder Achtkarspelen (in de gelijknamige gemeente), of naar laaggelegen gronden ten westen van het Hoornsediep, waar de aanwezige 120 ha voor 25 à 30 jaar voldoende zouden zijn. Ook kwam aankoop van het Friesche Veen in aanmerking. De eigenaren waren bereid het gebied (70 ha) te verkopen. Het stortterrein zou aan de noordzijde zo kunnen worden *'gemaskeerd... dat deze voor het publiek onzichtbaar, althans niet hinderlijk'* zou worden. Misschien waren er eenige *'hygiënische bezwaren'*, maar door een handig beleid zouden daaraan geen consequenties hoeven te worden

verbonden. Als men immers de nabij gelegen gemeenten Eelde en Haren *'onder bepaalde voorwaarden'* op deze plaats zou laten storten, zouden van die kant *'zeer waarschijnlijk geen overwegende bezwaren tegen afvoer van Gronings vuil... worden gemaakt'*. Met andere woorden: hygiënische bezwaren waren niet van belang, wel het doen verstommen van kritiek.

Stortplaats Yde

Tenslotte werd besloten een kontrakt af te sluiten met de N.V. Aannemers-Transport-Maatschappij te Groningen. Deze stortte het stadsvuil in 1934 en in de eerste helft van 1935 bij Oosterbroek (gemeente Eelde), vervolgens aan de Bethmersakkers bij Yde. Pas in 1937 werd voor deze stortplaats een Hinderwetprocedure in gang gezet. De gemeente Vries weigerde in juli 1937 een vergunning af te geven. In hoger beroep werd in 1938 alsnog een vergunning verleend, ondanks bezwaarschriften van ca 120 omwonenden en van artsen uit de gemeente. De klachten betroffen *'alles verpestende stank'* en overlast van vliegen. Volgens de voorwaarden mocht uitsluitend straat- en huisvuil van de stad Groningen worden gestort. Het laat zich raden, dat er weinig terecht kwam van controle op de naleving. Het gemeentelijke reinigingsbedrijf verzamelde nu eenmaal meer dan alleen maar huis- en straatvuil. Ook industrieel afval behoorde tot de 'oogst'; dit werd langs dezelfde weg afgevoerd als het overige vuilnis.

Stortplaats Yde 'm de jaren'30 met hek dat diende om het wegwaaien van het vuil tegen te gaan.

Het vervolg van de hier beschreven bezigheden speelt zich in het heden af. Het terrein bij Yde is na een onderzoek in 1981 aangemerkt als bodemsaneringsgebied, waar bv. bestrijdingsmiddelen moesten worden opgeruimd. Het water van het Friesche Veen was door het storten van vuil ten dele in land veranderd (zie kaartje). Hier kan men nog steeds de tastbare gevolgen zien van de afvoer van het Groningse vuil. Erger is, dat onderzoek van het Gemeentelijk Waterleidingbedrijf Groningen in 1983 een sterke tot zeer sterke verontreiniging van het bodemslib aantoonde. Bij latere onderzoeken werden de gegevens van 1983 niet bevestigd, maar werden wel niet-natuurlijke verontreinigingen gevonden. De vegetatie van sommige gedeelten van het gebied toont in ieder geval dat er sprake is van een gestoord milieu, een erfenis van de onwetendheid en het ondoordachte handelen van onze voorouders.

Literatuur en bronnen

Gemeentearchief Groningen. Inventaris 157, Gemeentereiniging Rapport inzake het oriënterend onderzoek van de recreatieplannen Friesche Veen te Eelde. Heerenveen, Bureau Oranjewoud, 1984. Verslag van den toestand der Gemeente Groningen.